

Magdalena Budyn–Kulik\*

## Wybrane dogmatyczne i kryminologiczne aspekty paserstwa

### 1. PRZESTĘPSTWO Z ART. 291 § 1 K.K. – TZW. UMYŚLNE PASERSTWO, TYP PODSTAWOWY

#### 1.1. Przedmiot

Rodzajowym przedmiotem ochrony w przypadku umyślnego paserstwa jest mienie. Powszechnie przyjmuje się, że szczególnym przedmiotem ochrony jest własność i posiadanie rzeczy ruchomej<sup>1</sup>. Jednak, jak trafnie zwraca się uwagę w doktrynie, tak ujmowany szczególnie przedmiot ochrony jest zbyt wąski. Niewątpliwie z takim właśnie przedmiotem ochrony mamy do czynienia, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest rzecz pochodząca z przestępstwa przeciwko mieniu. Jednak gdy jest nim rzecz uzyskana w wyniku czynu zabronionego za zgodą właściciela, przedmiotem ochrony jest legalny obrót rzeczami. Zaś wówczas, gdy paserstwo polega na ukrywaniu rzeczy, które nie były (nie są) przeznaczone do obrotu, przedmiotem ochrony staje się wymiar sprawiedliwości<sup>2</sup>. Wskazuje się również w literaturze, że przedmiot ochrony ma złożony charakter, ponieważ ów przedmiot czynności wykonawczej, o którym mowa w przepisie art. 291 k.k.<sup>3</sup>, może pochodzić nie tylko z przestępstwa przeciwko mieniu. W zależności zatem od przedmiotu ochrony przestępstwa wyjściowego, z którego pochodzi rzecz, pojawia się także w odniesieniu do paserstwa odpowiedni przedmiot ochrony. Wskazuje się również, że przestępstwo paserstwa godzi także w porządek prawny, zwłaszcza w zakresie pewności i legalności obrotu gospodarczego<sup>4</sup>.

#### 1.2. Strona przedmiotowa

Ustawodawca wprowadził różne warianty czynności sprawczej. Paserstwo należy zatem do tzw. przestępstw wieloodmianowych<sup>5</sup>. Może ono polegać na nabyciu,

\* Dr Magdalena Budyn–Kulik jest adiunktem na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Marii Curie–Sklodowskiej w Lublinie oraz adiunktem w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości.

<sup>1</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, Warszawa 2010, s. 600.

<sup>2</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 600; W. Świda w: I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 658; M. Dąbrowska–Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna. Komentarz do art. 278–363 k.k.*, A. Zoll (red.), Warszawa 2008, t. 3, s. 443.

<sup>3</sup> Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.), dalej jako k.k.

<sup>4</sup> E. Guzik–Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarce*, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2011, t. 9, s. 254.

<sup>5</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222–316*, A. Wąsek, R. Zawłocki (red.), Warszawa 2010, t. 2, s. 1231.

udzieleniu pomocy do zbycia, przyjęciu lub udzieleniu pomocy w ukryciu przez sprawcę rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego. Do wypełnienia znamion przestępstwa z art. 291 § 1 k.k. wystarczy zrealizowanie choćby jednej ze wskazanych form zachowania, natomiast zrealizowanie przez sprawcę więcej niż jednej z nich (np. przyjęcie do ukrycia i pomoc w zbyciu) nie powoduje multiplikacji przestępstw – sprawca nadal popełnia jedno przestępstwo. W zależności od formy zachowania przestępstwo to może zostać popełnione przez działanie (nabycie) lub zaniechanie<sup>6</sup>. Od formy zachowania zależy również charakter materialny (nabycie, przyjęcie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego) lub formalny (pozostałe formy zachowania) tego przestępstwa<sup>7</sup>. W przypadku gdy ma ono charakter materialny, skutkiem jest objęcie przez sprawcę władztwa nad rzeczą<sup>8</sup>.

Jeżeli paserstwo popełnione jest przez nabycie rzeczy, może zostać popełnione tylko przez działanie. Dla bytu przestępstwa nie ma znaczenia, czy nabycie jest odpłatne, czy nie<sup>9</sup>. Nabycie polega na uzyskaniu przez sprawcę władztwa nad rzeczą od osoby, która nią włada bezprawnie, za jej zgodą<sup>10</sup>. Sprawca paserstwa uzyskuje w wyniku nabycia pełne władztwo nad rzeczą, czyli może wobec niej postępować jak właściciel<sup>11</sup>. Nie staje się jednak właścicielem, ponieważ nabycie rzeczy nastąpiło od osoby nieuprawnionej<sup>12</sup>.

W przypadku nabycia rzeczy przestępstwo paserstwa jest dokonane w chwili przeniesienia na sprawcę władztwa nad rzeczą<sup>13</sup>. Jeżeli do przekazania władztwa nie doszło, a jedynie zawarta została umowa dotycząca jego przeniesienia w przyszłości, nie dochodzi również do dokonania paserstwa, a do jego usiłowania. Znamiona tej formy sprawczej wypełnia także zachowanie sprawcy polegające na rozpoczęciu negocjacji dotyczących nabycia rzeczy<sup>14</sup>.

Dla bytu tego przestępstwa nie ma znaczenia, czy sprawca nabywa rzecz bezpośrednio od osoby, która uzyskała ją w wyniku czynu zabronionego, czy od innej osoby, a także czy osoba, od której sprawca nabył rzecz, wiedziała o tym, że rzecz pochodziła z przestępstwa<sup>15</sup>.

Kolejną formą czynności sprawczej wskazaną przez ustawodawcę jest pomoc do zbycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego. Polega ona na podjęciu jakichkolwiek działań ułatwiających zbywcy rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego jej zbycie. Nie ma tu znaczenia, czy zbywca rzeczy jest osobą, która uzyskała rzecz z czynu zabronionego<sup>16</sup>.

Pod pojęciem zbycia rzeczy należy rozumieć wszelkie działania zmierzające do odpłatnego lub nieodpłatnego wyzbycia się władztwa nad rzeczą i przeniesienia jej na inną osobę lub osoby, podjęte przez posiadacza rzeczy (pośrednictwo,

<sup>6</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 601–602.

<sup>7</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

<sup>8</sup> W. Świda w: *Kodeks karny...*, s. 661; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 419–420.

<sup>9</sup> O. Chybiński, *Paserstwo w polskim prawie karnym*, Warszawa 1962, s. 42; E. Plywaczewski, *Przestępstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim*, Toruń 1986, s. 78; K. Indecki, *Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 r. Analiza dogmatyczna*, Łódź 1991, s. 63.

<sup>10</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 601; E. Guzik-Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 257.

<sup>11</sup> W. Świda w: *Kodeks karny...*, s. 659; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 444.

<sup>12</sup> K. Indecki, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 63; E. Plywaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 78.

<sup>13</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 601; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1231.

<sup>14</sup> W. Świda w: *Kodeks karny...*, s. 659; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 445–446.

<sup>15</sup> M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 446.

<sup>16</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

przewiezienie rzeczy, zdobywanie informacji o potencjalnych nabywcach)<sup>17</sup>. Jak się trafnie wskazuje, chodzi tu bardziej o potoczne rozumienie tego pojęcia niż o ocenę takiego zachowania dokonywaną z cywilistycznego punktu widzenia<sup>18</sup>.

Jeżeli czynność sprawcza polega na pomocy w zbyciu, paserstwo może zostać popełnione zarówno przez działanie, jak i zaniechanie (odpowiedzialność ponosi tylko ta osoba, na której ciążył szczególny prawny obowiązek ujawnienia prawdy dotyczącej pochodzenia rzeczy)<sup>19</sup>.

Przyjęcie rzeczy polega na objęciu władztwa nad rzeczą uzyskaną w wyniku czynu zabronionego na podstawie porozumienia zawartego z posiadaczem rzeczy. Sprawca nabywa władztwo nad rzeczą w zakresie ograniczonym treścią owego porozumienia (otrzymuje rzecz na przechowanie, w użyczenie, użytkowanie), choć chyba pewnym uproszczeniem jest stwierdzenie, że zawsze ma charakter chwilowy<sup>20</sup>. Przyjęcie zostaje dokonane, gdy rzecz znajdzie się we władztwie sprawcy poprzez przekazywanie mu jej albo złożenie jej w miejscu, którym włada (mieszkaniami, garażu, piwnicy)<sup>21</sup>. Przyjęcie rzeczy może zostać dokonane zarówno przez działanie, jak i przez zaniechanie.

Pod pojęciem pomocy do ukrycia kryją się wszelkie czynności ułatwiające posiadaczowi rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego utrzymanie się przy tym posiadaniu poprzez uniemożliwienie lub utrudnienie odzyskania rzeczy przez uprawnionego do dysponowania nią<sup>22</sup>. Ów posiadacz rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego niekoniecznie musi być osobą, która czyn zabroniony popełniła. W tej postaci paserstwo może być popełnione zarówno przez działanie, jak i przez zaniechanie. Na ogólnych zasadach przez zaniechanie dopuścić się popełnienia tego przestępstwa może tylko osoba, na której ciążył szczególny prawny obowiązek ujawnienia rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego. Chociaż co do zasady ma rację B. Michalski, pisząc, że „ukrycie” ma charakter chwilowy w odróżnieniu od „ukrywania”, które ma charakter trwały<sup>23</sup>, jednak nie można wysnuć stąd wniosku, iż zachowanie sprawcy polegające na przyjęciu rzeczy do ukrycia podlega karze na podstawie art. 291 k.k., zaś pomoc w dalszym jego ukrywaniu już nie.

Paserstwo należy do tzw. przestępstw przepołowionych<sup>24</sup>. Oznacza to, że paserstwo rzeczy o wartości do 250 zł stanowi wykroczenie z art. 122 kodeksu wykroczeń<sup>25</sup> wówczas, gdy rzecz ta pochodzi z kradzieży lub przywłaszczenia<sup>26</sup>. Kodeks wykroczeń zna jednak odstępstwa od tej ogólnej reguły, zarówno jeżeli chodzi o tę wartość graniczną, jak i rodzaj mienia, a także ze względu na sposób niezgodnego z prawem uzyskania. Jeżeli chodzi o wartość graniczną, jest ona niższa, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest drzewo wyrąbane w lesie.

<sup>17</sup> K. Indeck, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 70–71; E. Szvedek, *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Poznań 1970, s. 70; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1233.

<sup>18</sup> S. Łagodziński, Glosa do uchwały SN z 18 listopada 1998, I KZP 17/98, „Prokuratura i Prawo” 2000/2, s. 93.

<sup>19</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

<sup>20</sup> Tak E. Guzik–Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 257.

<sup>21</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

<sup>22</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602; także E. Plywaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 94; O. Chybiński, *Paserstwo w polskim prawie...*, s. 49; K. Indeck, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 69.

<sup>23</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1234.

<sup>24</sup> Por. także E. Guzik–Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 261–262.

<sup>25</sup> Ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 482 ze zm.), dalej jako k.w.

<sup>26</sup> Ale już nie np. oszustwa – tak B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1226.

Wynosi wówczas 75 zł. W myśl art. 130 k.w. zawsze, niezależnie od wartości przedmiotu wartości wykonawczej, paserstwo stanowi przestępstwo, gdy dotyczy broni, amunicji, materiałów lub przyrządów wybuchowych<sup>27</sup>. Kontrowersyjna jest kwestia, czy granicę 250 zł powinno się stosować do paserstwa rzeczy pochodzących z kradzieży w typie kwalifikowanym – z włamaniem (art. 279 k.k.), rozboju (art. 280 k.k.) czy rozbójniczej (art. 281 k.k.). Sytuacja jest jasna w odniesieniu do rozboju i kradzieży rozbójniczej. Paserstwo rzeczy pochodzących z tych przestępstw zawsze stanowi przestępstwo, niezależnie od wartości skradzionej rzeczy. Jest to pogląd ugruntowany zarówno w doktrynie prawa karnego, jak i orzecznictwie sądowym<sup>28</sup>. Trafnie wskazuje się w literaturze, że paserstwo rzeczy pochodzącej z kradzieży z włamaniem, o wartości do 250 zł, jest wykroczeniem z art. 122 k.w.<sup>29</sup> Prezentowane było również swego czasu stanowisko, że sytuacja wygląda tak samo w przypadku rzeczy pochodzącej z rozboju. Jednak zostało ono skrytykowane<sup>30</sup>.

Do znamion strony przedmiotowej należy również przedmiot czynności wykonawczej. W przypadku paserstwa jest nim rzecz uzyskana w wyniku czynu zabronionego. Pojęcie rzeczy należy rozumieć tak, jak w przypadku kradzieży<sup>31</sup>. Może to być zarówno rzecz ruchoma, jak i nieruchomości<sup>32</sup>. W przypadku nieruchomości z wiadomych względów niemożliwe jest popełnienie paserstwa poprzez pomoc do ukrycia rzeczy<sup>33</sup>.

Przedmiotem czynności wykonawczej paserstwa w myśl art. 293 § 1 k.k. może być również program komputerowy<sup>34</sup>. Pod tym pojęciem należy rozumieć zapisany w stosownym języku programowania algorytm połączony z określonymi danymi<sup>35</sup>.

Ustawodawca wymaga, by rzecz pochodziła z czynu zabronionego, a nie z przestępstwa<sup>36</sup>. Nie można zatem podzielić odmiennego poglądu wyrażonego przez Sąd Apelacyjny w Warszawie<sup>37</sup>. Dla odpowiedzialności pasera nie ma znaczenia, czy sprawca „przestępstwa bazowego” może ponieść odpowiedzialność karną, czy też z powodu wieku lub niepoczytalności nie może zostać ukarany<sup>38</sup>.

Rzecz, o której mowa w art. 291 k.k., nie musi pochodzić z czynu zabronionego bezpośrednio<sup>39</sup>. Przez „uzyskanie rzeczy z czynu zabronionego” należy rozumieć

<sup>27</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 600–601.

<sup>28</sup> Wyrok SN z 19.09.1978 r. (III KR 136/78), OSNKW 1979/4, poz. 43; wyrok SN z 12.09.1986 r. (U 7/86), OSNKW 1986/11–12, poz. 85, z głosami T. Grzegorzcyka, NP 1988/9 i B. Kurzepy, WPP 1988/1; wyrok SN z 6.10.1986 r. (Rw 721/86), OSNKW 1987/5–6, poz. 45, z głosem B. Kurzepy, „Nowe Prawo” 1989/2–3; wyrok SN z 18.02.1998 r. (II KKN 456/97), OSNKW 1998/5–6, poz. 26, z głosem L. Czapskiego, PS 1999/6; por. także W. Radecki, *Przedmiot czynności wykonawczej jako przestępstwa i wykroczenia*, „Problemy Praworządności” 1978/3, s. 43; M. Bojarski, W. Radecki, *Oceny prawne obszarów stycznych przestępstw i wykroczeń*, Wrocław 1989, s. 93; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, t. 2, s. 1227.

<sup>29</sup> Uchwała SN z 24.09.1997 r. (I KZP 15/97), OSNKW 1997/11–12, poz. 96, z głosami aprobującymi T. Grzegorzcyka, OSP 1998/4 i K. Indeckiego, „Prokuratura i Prawo” 1998/11–12; E. Pływaczewski, *Z problematyki rozgraniczenia wykroczeń i przestępstw*, „Zagadnienia Wykroczeń” 1986/1, s. 28; E. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 49; K. Indeckie, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 61.

<sup>30</sup> Por. wyrok SN z 18.10.1983 r. (IV KR 211/83), OSNKW 1984/5–6, poz. 56; także E. Pływaczewski, *Z problematyki rozgraniczenia...*, s. 29; E. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 49; K. Indeckie, *Przestępstwo paserstwa...*, s. 59; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1226–1227.

<sup>31</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1227.

<sup>32</sup> E. Guzik–Makaruk, E. Pływaczewski w: *System prawa...*, s. 254; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1225.

<sup>33</sup> O. Chybiński, *Paserstwo w polskim prawie...*, s. 22.

<sup>34</sup> Nieco inaczej B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1228.

<sup>35</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 927–928.

<sup>36</sup> Tak np. M. Dąbrowska–Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 421.

<sup>37</sup> Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 10.03.1998 r. (II AKa 1/98), Apel.–W–wa 1998/4, poz. 17.

<sup>38</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1229.

<sup>39</sup> Odmiennie B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1230.

każde nabycie władztwa nad rzeczą w wyniku popełnienia czynu zabronionego, zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio<sup>40</sup>. Rzeczą uzyskaną za pomocą czynu zabronionego jest również rzecz wytworzona ze skradzionych materiałów, a także rzecz, której wytwarzanie jest zabronione<sup>41</sup>. Można znaleźć w literaturze określenie, że paserstwo ma charakter wtórny<sup>42</sup>. Ów czyn zabroniony, z którego pochodzi przedmiot czynności wykonawczej, nie musi należeć do grupy przestępstw przeciwko mieniu – może to być np. przestępstwo płatnej protekcji, łapownictwa<sup>43</sup>.

Rzecz uzyskana za pomocą czynu zabronionego nie traci tego charakteru w wyniku jej późniejszego przetworzenia czy przerobienia, pod warunkiem oczywiście, że sprawca miał świadomość jej pochodzenia z nielegalnego źródła<sup>44</sup>.

Wprowadzenie do obrotu w rozumieniu art. 305 ust. 1 prawa własności przemysłowej<sup>45</sup> w poprzednim brzmieniu zdaniem Sądu Najwyższego nie polegało na dalszym obrocie towarami oznaczonymi podrobionymi znakami towarowymi i jako takie nie wypełniało znamion paserstwa<sup>46</sup>. Stanowisko to zostało słusznie skrytykowane w literaturze przedmiotu<sup>47</sup>. Obecnie przepis został zmieniony i obejmuje zachowanie polegające na oznaczaniu towarów podrobionym znakiem towarowym, zarejestrowanym znakiem towarowym, którego nie ma prawa używać, w celu wprowadzenia do obrotu, lub dokonuje obrotu towarami oznaczonymi takimi znakami. Ustawodawca w ten sposób podzielił pogląd SN i aby objąć znamieniem „wprowadzania do obrotu” nie tylko pierwsze takie wprowadzenie towaru, ale także kolejne, zmienił przepis.

### 1.3. Podmiot

Paserstwo jest przestępstwem powszechnym. Ustawodawca nie wymaga, aby sprawca charakteryzował się jakimiś szczególnymi cechami. Na ogólnych zasadach nie może ponieść odpowiedzialności karnej za popełnienie tego występku nieletni, ponieważ ustawodawca nie wymienił przestępstwa z art. 291 k.k. w katalogu przestępstw wymienionych w art. 10 § 2 k.k.

Dla popełnienia paserstwa niezbędne jest swego rodzaju uczestnictwo konieczne – rzecz uzyskana z czynu zabronionego musi zostać sprawcy paserstwa przekazana przez inną osobę. Nie popełnia ona paserstwa, ale bez jej zachowania niemożliwe jest popełnienie paserstwa przez inną osobę.

Warto zwrócić uwagę na pewne kwestie związane z możliwością popełnienia tego przestępstwa w różnych formach zjawiskowych. Złożona jednorazowo sprawcy planującemu popełnienie przestępstwa przeciwko mieniu obietnica nabycia rzeczy z niego uzyskanych nie stanowi paserstwa, a pomocnictwo do przestępstwa przeciwko mieniu<sup>48</sup>.

<sup>40</sup> M. Kulik, *Glosa do uchwały SN z dnia 30 czerwca 2008 r., I KZP 8/08*, „Ius Novum” 2009/1, s. 154.

<sup>41</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

<sup>42</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1229; E. Guzik–Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 258.

<sup>43</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1229.

<sup>44</sup> Wyrok SN z 7.12.1984 r. (II KR 100/84), OSNKW 1985/11–12, poz. 94.

<sup>45</sup> Ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (tekst jedn.: Dz. U. z 2003 r. Nr 119, poz. 1117 ze zm.), dalej jako p.w.p.

<sup>46</sup> Uchwała SN z 30.06.2008 r. (I KZP 8/08), LEX nr 393997.

<sup>47</sup> M. Kulik, *Glosa do uchwały...*, s. 148–158; por. także M. Mozgawa, R. Skubisz, *Glosa do uchwały SN z dnia 24 maja 2005 r., (I KZP 13/05, OSNKW 2005, z. 6, poz. 50)*, „Prokuratura i Prawo” 2006/6, s. 144–152.

<sup>48</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 947.

Sprawcą paserstwa nie może być osoba, która popełniła czyn zabroniony, z którego pochodzi rzecz. Jej ukrycie czy pomoc w zbyciu udzielona innemu współdziałającemu w popełnieniu tego czynu zabronionego winna być traktowana jako współlukarana czynność następcza (korzystanie z owoców przestępstwa).

#### 1.4. Strona podmiotowa

Paserstwo z art. 291 k.k. jest przestępstwem umyślnym. Można je popełnić w obu postaciach zamiaru – bezpośrednim i ewentualnym. Zamiar sprawcy nakierowany jest na uzyskanie władztwa nad rzeczą, jej przyjęcie, pomoc do zbycia lub ukrycia<sup>49</sup>.

Należy zauważyć, że do znamion strony podmiotowej tego przestępstwa nie należy cel. Ustawodawca nie wymaga, aby sprawca popełnił czyn w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, jak to miało miejsce na gruncie kodeksu karnego z 1969 r.<sup>50</sup> Warto pamiętać, że zamiar kierunkowy (w celu osiągnięcia korzyści majątkowej) stanowi znamię paserstwa z art. 118 ust. 1 ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych<sup>51</sup>.

Odpowiedzialność karną za popełnienie paserstwa z art. 291 k.k. należy ograniczyć jedynie do tych przypadków, gdy sprawca miał świadomość, że rzecz została uzyskana za pomocą czynu zabronionego w rozumieniu zamiaru bezpośredniego i ewentualnego<sup>52</sup>.

Sąd Najwyższy trafnie wskazał, że ową wiedzę sprawcy na temat pochodzenia rzeczy należy oceniać *ex ante*, a nie *ex post*. Chociaż, w odróżnieniu od przepisu art. 292 k.k., ustawodawca nie mówi wprost „na podstawie towarzyszących okoliczności”, to właśnie na tej podstawie należy oceniać zachowanie sprawcy<sup>53</sup>. Utrwalony i trafny jest pogląd prezentowany zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie, że wystarczy ogólna świadomość sprawcy, iż rzecz pochodzi z czynu zabronionego. Nie musi on znać żadnych szczegółów dotyczących jego popełnienia<sup>54</sup>.

## 2. TYP UPRIWILEJOWANY – ART. 291 § 2 K.K.

Ustawodawca w art. 291 § 2 k.k. przewidział typ uprzywilejowany, tzw. wypadek mniejszej wagi. Jest to specyficzny rodzaj typu uprzywilejowanego. Jak się wskazuje w literaturze, zachodzi tu w istocie wielość przesłanek uprzywilejowujących<sup>55</sup>. Bierze się tu pod uwagę elementy składające się na ocenę stopnia jego społecznej szkodliwości (art. 115 § 2 k.k.)<sup>56</sup>. W doktrynie i orzecznictwie utrwalił się pogląd, że wypadek mniejszej wagi charakteryzuje się stopniem społecznej szkodliwości

<sup>49</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 602.

<sup>50</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1224; E. Guzik-Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 259.

<sup>51</sup> Ustawa z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631 ze zm.), dalej jako p.a.p.p.

<sup>52</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1235.

<sup>53</sup> Wyrok SN z 17.11.1972 r. (II KR 162/72), OSNKW 1973/4, poz. 46.

<sup>54</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1236.

<sup>55</sup> T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów przestępstw w polskim prawie karnym*, Warszawa 1982, s. 142; por. D. Mucha, *Przestępstwo paserstwa jako wypadek mniejszej wagi*, „Ius Novum” 2009/4, s. 77–84.

<sup>56</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 576.



zmniejszonym w stosunku do typu podstawowego<sup>57</sup>. Dla oceny czynu jako wypadku mniejszej wagi nie mają znaczenia żadne inne okoliczności<sup>58</sup>.

W doktrynie prawa karnego podkreśla się, że pewne postaci realizacji znamienia czasownikowego są ze swej istoty bardziej szkodliwe społecznie niż inne. Przykładowo zdaniem B. Michalskiego nabycie należy ocenić surowiej niż pomoc w ukryciu rzeczy osobie znajomej, z którą sprawcę paserstwa łączą więzi emocjonalne<sup>59</sup>. Znaczenie ma tu również postać świadomości sprawcy o pochodzeniu rzeczy. Jeżeli sprawca wie, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego, nie powinno się przyjmować wypadku mniejszej wagi<sup>60</sup>. Nie można natomiast – jak się wydaje – podzielić poglądu, że przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości paserstwa należy brać pod uwagę również rodzaj przestępstwa „pierwotnego”, z którego rzecz pochodzi<sup>61</sup>. Może to być okoliczność brana pod uwagę tylko w jednym przypadku – jeżeli sprawca wie dokładnie, że rzecz pochodzi z takiego, a nie innego czynu zabronionego, np. rozboju.

### 3. TYPY KWALIFIKOWANE TZW. UMYŚLNEGO PASERSTWA – ART. 294 § 1 I § 2 K.K.

Ustawodawca wprowadził także typy kwalifikowane przestępstwa z art. 291 § 1 k.k. Uczynił to w art. 294 § 1 i § 2 k.k. Znamieniem kwalifikującym z art. 294 § 1 k.k. jest popełnienie czynu wobec mienia znacznej wartości. W myśl art. 115 § 5 k.k. mieniem znacznej wartości jest mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200.000 zł<sup>62</sup>.

Natomiast w art. 294 § 2 k.k. zawarty jest typ kwalifikowany, którego znamię kwalifikujące stanowi popełnienie czynu w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Wykładnia tego znamienia nie jest prosta<sup>63</sup>. Należy interpretować je w odniesieniu do pojęcia dobra kultury, które jest zdefiniowane w art. 1

<sup>57</sup> Wyrok SN z 3.12.1980 r. (V KRN 338/80), OSNPG 1981/5, poz. 50; wyrok SN z 9.10.1996 r. (V KKN 79/96), OSNKW 1997/3–4, poz. 27, z głosem aprobującym K. Buchały, PiP 1997/9; wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z 8.08.1996 r. (II AKa 91/96), „Prokuratura i Prawo” 1997/5, s. 65, z głosem aprobującym A. Wąska; wyrok SN z 4.04.1997 r. (V KKN 6/97), „Prokuratura i Prawo” 1997/10, poz. 7; wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 16.11.2001 r. (II AKa 161/00), OSA 2001/7–8, poz. 42; wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 30.11.2001 r. (II AKa 260/01), OSA 2002/z. 9, poz. 70; wyrok SN z 24.04.2002 r. (II KKN 193/00), niepubl.; postanowienie SN z 13.06.2002 r. (V KKN 544/00), OSNKW 2002/9–10, poz. 73; por. także I. Andrejew, *Sporne kwestie w kodeksie karnym*, „Państwo i Prawo” 1970/7, s. 5; T. Bojarski, *Odmiany podstawowych typów...*, s. 144; T. Hajduk, *Wypadki przestępstw mniejszej wagi (ze szczególnym uwzględnieniem kradzieży z włamaniem)*, „Prokuratura i Prawo” 2002/5, s. 54; W. Kubala, *Wypadek mniejszej wagi*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1972/3, s. 328; T. Majewski, *Przestępstwa przeciwko mieniu w nowym kodeksie karnym*, „Państwo i Prawo” 1969/8–9, s. 343; A. Marek, A. Peczeniuk w: A. Marek, E. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo mienia prywatnego*, Warszawa 1985, s. 77; R.A. Stefański, *Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”*, „Prokuratura i Prawo” 1996/12, s. 128; J. Śliwowski, *Prawo karne*, Warszawa 1979, s. 457; A. Zelga, *Wypadki mniejszej wagi w kodeksie karnym*, „Palestra” 1972/1, s. 60–61.

<sup>58</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 576.

<sup>59</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1237–1238.

<sup>60</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1238.

<sup>61</sup> Por. B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1238.

<sup>62</sup> E. Guzik–Makaruk, E. Pływaczewski w: *System prawa...*, s. 265–266.

<sup>63</sup> J. Kaczmarek, M. Kierszka, *Pojęcie „mienia w wielkich rozmiarach”, „zniszczenie w świecie roślinnym lub zwierzęcym w znaczących rozmiarach” oraz „dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury” w kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 2000/3, s. 116; por. także E. Guzik–Makaruk, E. Pływaczewski w: *System prawa...*, s. 266–268.

konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego<sup>64</sup> jako dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, np. zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak i świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr; a także gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, np. muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego dóbr kulturalnych ruchomych; ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych („ośrodki zabytkowe”) – bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę właściciela.

W literaturze podkreśla się, że dobrem o szczególnym znaczeniu dla kultury jest dobro o charakterze wyjątkowym, unikatowym, niepowtarzalnym, szczególnie wartościowym<sup>65</sup>. Pojęcia tego nie można utożsamiać z pojęciem zabytku, o którym mowa w art. 3 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami<sup>66</sup>, chociaż pojawiają się poglądy odmienne<sup>67</sup>. Trafnie wskazuje się, że zabytkowy charakter przedmiotu przesądza o uznaniu go za dobro kultury, choć nie zawsze za dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury. Jednocześnie za dobra kultury mogą być uznawane dobra niebędące zabytkami<sup>68</sup>.

Za dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury mogą zostać uznane m.in. materiały archiwalne w rozumieniu ustawy o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach<sup>69</sup>.

## 4. TZW. PASERSTWO NIEUMYŚLNE – ART. 292 K.K.

### 4.1. Typ podstawowy – art. 292 § 1 k.k.

Ustawodawca stworzył również w art. 292 § 1 k.k. typ podstawowy paserstwa nieumyślnego<sup>70</sup>. Od występku z art. 291 k.k. różni się stroną podmiotową. Określanie jednak przestępstwa z art. 292 k.k. mianem nieumyślnego paserstwa jest pewnym uproszczeniem. Nie chodzi tu również o tzw. winę kombinowaną<sup>71</sup>.

Strona podmiotowa charakteryzuje się tu nieumyślnością, ale nie w odniesieniu do samego znamienia czasownikowego jako takiego, ale do znamienia pochodzenia rzeczy z czynu zabronionego. Znamiona czynności wykonawczej, takie jak nabycie,

<sup>64</sup> Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z regulaminem wykonawczym do tej konwencji oraz protokołem o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze 14.05.1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212).

<sup>65</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1267–1274; por. także M. Kulik, *Przestępstwo uszkodzenia rzeczy*, Lublin 2005, s. 155.

<sup>66</sup> Ustawa z 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zm.).

<sup>67</sup> W. Radecki, *Ochrona dóbr kultury w nowym kodeksie karnym*, „Prokuratura i Prawo” 1998/2, s. 14.

<sup>68</sup> Por. Kulik, *Przestępstwo...*, s. 155–159; M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas w: *Kodeks karny...*, s. 450.

<sup>69</sup> Ustawa z 14.07.1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jedn.: Dz. U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 ze zm.); tak W. Radecki, *Ochrona dóbr...*, s. 14; J. Kaczmarek, M. Kierszka, *Pojęcie „mienia...*, s. 119.

<sup>70</sup> Analogiczny typ nieumyślnego paserstwa typizuje także art. 118 ust. 3 p.a.p.p.

<sup>71</sup> E. Guzik-Makaruk, E. Plywaczewski w: *System prawa...*, s. 273.



pomoc do zbycia, przyjęcie lub pomoc do ukrycia, są objęte umyślnością. Nieumyślność dotyczy tylko samego pochodzenia rzeczy<sup>72</sup>. Ustawodawca nie wymaga tu, aby sprawca zdawał sobie sprawę z tego, że rzecz została uzyskana za pomocą czynu zabronionego. Wystarczy, że na podstawie okoliczności może i powinien to przypuszczać<sup>73</sup>.

Zasadnicze znaczenie przy wykładni przepisu art. 292 k.k. ma znamię towarzyszących okoliczności, na podstawie których sprawca może i powinien przypuszczać, że rzecz została uzyskana za pomocą czynu zabronionego<sup>74</sup>. Odnosi się ono do strony podmiotowej. Ustawodawca posłużył się tu znamieniem nieostrym. Są to wszelkie okoliczności, na podstawie których istnieje obiektywna możliwość powzięcia przypuszczenia, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego (element obiektywny), a sprawca te okoliczności znał i mógł je właściwie ocenić (element subiektywny). Tym, co odróżnia czyn zabroniony z art. 291 i art. 292 k.k. jest brak pewności sprawcy, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego. Gdy sprawca taką pewność ma, dopuszcza się tzw. paserstwa umyślnego – z art. 291 k.k. W odniesieniu do czynu zabronionego z art. 292 k.k. wystarczy możliwość powzięcia owego przypuszczenia.

Okoliczności te powinny mieć charakter obiektywny<sup>75</sup>, a sprawca powinien je sobie uświadamiać<sup>76</sup>. Do tych okoliczności można zaliczyć zaferowanie sprawcy rzeczy do kupna po cenie znacznie niższej niż rynkowa czy też prośbę o pośrednictwo w sprzedaży rzeczy po takiej cenie<sup>77</sup>. W literaturze podkreśla się jednak, że w takim wypadku sprawca musiał mieć rozeznanie, przynajmniej orientacyjne, w rynkowych cenach rzeczy danego rodzaju<sup>78</sup>. Warto się zatrzymać przy tej okoliczności, ponieważ relatywnie często pojawia się ona w uzasadnieniach aktów oskarżenia lub wyroków, w szczególności w odniesieniu do telefonów komórkowych, stanowiących niezwykle często przedmiot czynności wykonawczej paserstwa (por. część empiryczna). Cena, za którą sprawca nabywa telefon komórkowy, różni się oczywiście od ceny wskazanej w postępowaniu sądowym jako cena danego aparatu. Należy jednak pamiętać o tym, że zwłaszcza w odniesieniu do telefonu komórkowego określenie jego rzeczywistej ceny jest niezwykle trudne. Można oczywiście sięgnąć w tym celu do katalogów firm oferujących takie telefony. Nie oddaje to jednakże istoty rzeczy. Telefon komórkowy można oczywiście nabyć za cenę katalogową w sklepie elektronicznym (bez karty SIM). Zazwyczaj jednak telefony te kupowane są w związku z nabyciem usługi telekomunikacyjnej u wybranego operatora. Cena aparatu różni się często znacznie od ceny katalogowej danego modelu, zwłaszcza wówczas, gdy nabywca decyduje się na opłacanie abonamentu. Zależy ona od wysokości miesięcznej opłaty abonamentowej i okresu, na jaki zawierana jest umowa. Z reguły zależność jest następująca – im wyższa opłata abonamentowa, tym niższa cena tzw. promocyjna aparatu. Można więc aparat, którego cena w sklepie określona jest np. na 800 zł, kupić za 10 zł, a nawet symboliczną cenę 1 zł. Po upływie okresu,

<sup>72</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>73</sup> O. Górniok w: O. Górniok, S. Hoc, M. Kalitowski, S.M. Przyjemski, Z. Sienkiewicz, J. Szumski, L. Tyszkiewicz, A. Wąsek, *Kodeks karny. Komentarz*, Gdańsk 2005, t. 2, s. 418–419.

<sup>74</sup> Por. także M. Mozgawa w: *System prawa...*, s. 26.

<sup>75</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1248.

<sup>76</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1248–1249; D. Mucha, *Kilka uwag o paserstwie nieumyślnym*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2002/1, s. 20.

<sup>77</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>78</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

na jaki zastała zawarta umowa, właściciel aparatu może zawrzeć z operatorem nową umowę, ponownie nabywając kolejny aparat po niskiej cenie. Swoją „stary” (często roczny lub najwyżej dwuletni) aparat może zbyć. Ponieważ cena jego uzyskania była niska, wręcz symboliczna, praktycznie każda cena, jaką sprzedający uzyska, stanowi jego zysk. Ludzie przyzwyczajeni są do tego, że cena telefonu komórkowego, obiektywnie drogiego, może być więc niska.

Przy okazji należy zaznaczyć, że kolejną okolicznością, która powinna wzbudzić podejrzenie osoby przyjmującej (nabywającej) rzecz, jest brak oryginalnego opakowania. Ta okoliczność podnoszona jest w uzasadnieniach również głównie w odniesieniu do telefonów komórkowych. Pamiętać trzeba, że o ile aparat telefonu komórkowego jest zazwyczaj niewielki, jego opakowanie stanowi dość duże, nieporęczne pudełko. Zasady doświadczenia życiowego wskazują, że relatywnie rzadko przechowywane są takie opakowania, co więcej, kupujący czasem proszą pracownika salonu od razu o uruchomienie aparatu i w ogóle nie zabierają opakowania ze sobą. Zdaniem sądów okolicznością, na podstawie której nabywca telefonu komórkowego powinien zorientować się, że przedmiot może pochodzić z czynu zabronionego, jest brak akcesoriów (np. ładowarki). Należy zauważyć, że brak takich akcesoriów nie musi świadczyć o nielegalności transakcji. Zazwyczaj ta sama ładowarka może być używana do uzupełniania poziomu energii nie tylko w jednym modelu aparatu telefonicznego danego producenta. Zbywca telefonu może potrzebować ładowarki do nowego telefonu, chcieć ją pozostawić jako zapasową itp. Z drugiej jednak strony trafnie wskazuje się w doktrynie, że czasem właśnie zbycie rzeczy bez śladów używania, w fabrycznie nowym, nienaruszonym opakowaniu, powinno wzbudzić podejrzenia nabywcy co do pochodzenia rzeczy, ponieważ może wskazywać na pochodzenie z kradzieży ze sklepu bądź hurtowni<sup>79</sup>.

Kolejną okolicznością wskazywaną przez sądy jest brak zawarcia pisemnej umowy. Należy zauważyć, że w odniesieniu do pewnych rzeczy ruchomych przepisy prawa cywilnego nie wymagają zawarcia umowy w formie pisemnej. W obrocie tzw. codziennym sporządzanie pisemnych umów także nie należy do powszechnie stosowanego zwyczaju. Oczywiście chodzi o przedmioty niewielkie, o niezbyt dużej wartości (np. telefon komórkowy, wiertarka), ale już nie o np. samochód. W tym ostatnim przypadku zawarcie pisemnej umowy stanowi podstawę przeprowadzenia dalszych kroków niezbędnych do legalnego bycia właścicielem samochodu, takich jak rejestracja pojazdu czy jego ubezpieczenie.

Do okoliczności, które powinny wzbudzić pewną czujność nabywającego, należy także zaoferowanie, zwrócenie się o pośrednictwo w zbyciu lub złożenie rzeczy, jeżeli sprawca wiedział, że w niedawnej przeszłości miała miejsce kradzież tego rodzaju rzeczy<sup>80</sup>.

Jak się wskazuje w literaturze, okolicznością, na podstawie której można wnioskować o pochodzeniu rzeczy, jest także jej status. Chodzi o takie właściwości rzeczy jak jej zabytkowy charakter, wiek, ślady używania<sup>81</sup>.

Prawdopodobieństwo pochodzenia rzeczy z czynu zabronionego jest wysokie, jeżeli dana rzecz jest poszukiwana przez organy ścigania, np. wizerunek lub

<sup>79</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>80</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>81</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

szczególony opis rzeczy opublikowano w środkach masowego przekazu. Oczywiście niezbędne jest w tym przypadku udowodnienie sprawy, że zapoznał się z komunikatem organów ścigania<sup>82</sup>.

Trafnie podkreśla się także w doktrynie, że owe okoliczności mogą dotyczyć również osoby, od której sprawca otrzymał rzecz. Sprawca może posiadać np. wiedzę o uprzedniej karalności tej osoby, złej opinii, braku zatrudnienia i niskim prawdopodobieństwie legalnego wejścia w posiadanie oferowanej rzeczy. Jeżeli sprawca nie zna osoby zbywcy, okolicznościami mogącymi poddać w wątpliwość legalne pochodzenie rzeczy może być wygląd zbywcy, jego młody wiek<sup>83</sup>.

Kolejną okolicznością, o której mowa w art. 292 k.k., jest sytuacja, miejsce, czas przekazania rzeczy<sup>84</sup>.

Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń wskazał, że na pochodzenie rzeczy z czynu zabronionego wskazywać może również zaoferowanie ich znacznej ilości wówczas, gdy sprawcy wiadome jest, że zbywca nie prowadzi działalności w zakresie obrotu rzeczami danego rodzaju<sup>85</sup>.

Ustalenie, że sprawca mógł i powinien przypuszczać, iż rzecz została uzyskana za pomocą czynu zabronionego, jest relatywnie proste w odniesieniu do znamienia ukrycia rzeczy. Jeżeli rzecz pochodzi z legalnego źródła, zwykle nie ma powodów, aby rzecz ukrywać. Sama prośba o pomoc w ukryciu rzeczy wskazuje na wysokie prawdopodobieństwo, że pochodzenie rzeczy nie jest legalne<sup>86</sup>.

Trafnie jednak podkreśla się w literaturze, że nabywca nie jest zobowiązany do przedsięwzięcia kroków zmierzających do ustalenia prawa zbywcy do rzeczy, jeżeli nie zachodzą jakieś szczególne okoliczności<sup>87</sup>.

Owe okoliczności muszą istnieć przed popełnieniem czynu lub w czasie jego popełnienia<sup>88</sup>.

Istnieje bogate orzecznictwo dotyczące owych okoliczności w odniesieniu do obrotu używanymi samochodami<sup>89</sup>.

## 4.2. Typ kwalifikowany – art. 292 § 2 k.k.

Ustawodawca w art. 292 § 2 k.k. przewidział kwalifikowany typ paserstwa nieumyślnego. Znamieniem kwalifikującym jest znaczna wartość rzeczy. Należy zauważyć, że w analogicznym typie kwalifikowanym umyślnego paserstwa z art. 294 § 1 k.k. oraz w innych przepisach kodeksu karnego ustawodawca posługuje się pojęciem „mienie znacznej wartości”. Wydaje się, iż nie ma powodów, dla których należałoby wyklądać znamię „rzecz znacznej wartości” inaczej niż „mienie znacznej wartości”. W myśl art. 115 § 5 k.k. mieniem znacznej wartości jest mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200.000 zł.

<sup>82</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>83</sup> L. Peiper, *Komentarz do kodeksu karnego*, Kraków 1936, s. 346.

<sup>84</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1248–1249.

<sup>85</sup> Wyrok SN z 12.06.1984 r. (IV KR 116/84), OSNPG 1984/12, poz. 110; B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1248–1250.

<sup>86</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 604.

<sup>87</sup> E. Pływaczewski, *Cywilnoprawne i karnoprawne aspekty nabycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego*, „Państwo i Prawo” 1988/5, s. 71–72.

<sup>88</sup> B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1249.

<sup>89</sup> Por. orzecznictwo powołane w B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1249.

### 4.3. Paserstwo programu komputerowego – art. 293 § 1 w zw. z art. 291 i art. 292 k.k.

Przepis art. 293 § 1 k.k. rozciąga pojęcie paserstwa na popełnienie czynu opisanego w przepisie art. 291 i art. 292 k.k. wówczas, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest program komputerowy. Program komputerowy nie jest rzeczą, dlatego stosowanie przepisów typizujących paserstwo wprost nie jest możliwe.

Artykuł 294 § 2 k.k. pozwala na orzeczenie przypadku rzeczy i programu komputerowego uzyskanych w drodze paserstwa, choćby nie stanowiły one własności sprawcy. Trafnie w literaturze wskazuje się na pewną niekonsekwencję ustawodawcy – art. 294 § 2 k.k. stanowi, że możliwe jest orzeczenie przypadku rzeczy określonej w art. 294 § 1 k.k., tymczasem art. 294 § 1 k.k. operuje pojęciem programu komputerowego, który nie jest rzeczą<sup>90</sup>.

Warto również zauważyć, że w przepisie art. 294 § 1 k.k. ustawodawca posługuje się pojęciem programu komputerowego, zaś w przepisie art. 118 p.a.p.p. mowa jest o paserstwie „przedmiotu stanowiącego nośnik utworu”, polegającym na jego nabyciu, pomocy do zbycia, przyjęciu, pomocy do ukrycia. W przepisie tym przewidziane zostały dwa typy tego przestępstwa: umyślne (ust. 1) oraz nieumyślne (ust. 3). Znamieniem czynu zabronionego przez art. 118 ust. 2 p.a.p.p. jest działanie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Program komputerowy w rozumieniu ustawy o prawie autorskim jest zarówno nośnikiem utworu, jak i utworem (program komputerowy może stanowić byt samoistny, niezwiązany z nośnikiem, np. w sieci komputerowej, za pośrednictwem której można program nabyć, przyjmując czy udzielić pomocy do jego zbycia)<sup>91</sup>. Oczywiście, każdy przedmiot będący nośnikiem utworu siłą rzeczy „zawiera w sobie” utwór (zapisany w jakiejś postaci), jednakże może być tak, iż program komputerowy może wystąpić w oderwaniu od nośnika – w postaci cyfrowej, w której paser może przyjmując lub nabyć program za pośrednictwem sieci komputerowej<sup>92</sup>.

## 5. WYMIAR KARY

Wszystkie typy przestępstwa paserstwa są występkami. Najniższą karą zagrożone jest przestępstwo z art. 291 § 2 k.k. – karą grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności do 1 roku. Niewiele surowszą karę ustawodawca przewidział w art. 292 § 1 k.k. – przestępstwo stypizowane w tym przepisie zagrożone jest karą grzywny, ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2. Typ kwalifikowany tego przestępstwa (art. 292 § 2 k.k.) zagrożony jest wyłącznie karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Taką samą karą zagrożone jest paserstwo z art. 291 § 1 k.k. Najsurowsza kara została przewidziana za popełnienie przestępstwa z art. 294 § 1 k.k. – kara pozbawienia wolności od 1 roku do lat 10.

W orzecznictwie wskazuje się, że przy wymiarze kary za przestępstwo paserstwa należy brać pod uwagę m.in. wartość przedmiotu paserstwa, rodzaj i jakość przestępstwa, z którego pochodzi rzecz<sup>93</sup>.

<sup>90</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 605.

<sup>91</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 605.

<sup>92</sup> M. Mozgawa w: *System prawa...*, s. 23.

<sup>93</sup> Wyrok SN z 24.10.1967 r. (II KR 104/67), OSNKW 1968/9, poz. 108.

Ustawodawca przewidział w stosunku do sprawcy przestępstwa z art. 291 i art. 292 k.k. możliwość pewnych modyfikacji przy wymiarze kary. Wynikają one z przepisu art. 295 § 1 i § 2 k.k. Wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w całości albo zwrócił pojazd lub rzecz mającą szczególne znaczenie dla kultury w stanie nieuszkodzonym, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia. Natomiast wobec sprawcy, który dobrowolnie naprawił szkodę w znacznej części, sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary. Przesłanką zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary jest tu dobrowolne naprawienie szkody lub zwrot rzeczy stanowiącej dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury w stanie nieuszkodzonym.

Na podstawie art. 293 § 2 k.k. sąd może orzec przepadek rzeczy będącej przedmiotem czynności wykonawczej paserstwa, choćby nie stanowiła ona własności sprawcy.

Ze względu na wysokość grożącej kary wobec sprawcy przestępstwa z art. 291 i art. 292 k.k. (ale nie z art. 294 k.k.) może znaleźć zastosowanie modyfikacja z art. 58 § 3 k.k. Sąd może orzec zamiast kary pozbawienia wolności grzywnę albo karę ograniczenia wolności do lat 2, w szczególności jeżeli orzeka równocześnie środek karny; karę ograniczenia wolności wymierza się w miesiącach i latach. Z kolei wobec sprawcy przestępstwa z art. 291 § 2 i art. 292 § 1 k.k. może znaleźć zastosowanie przepis art. 59 § 1 k.k. Warunkiem jest, aby społeczna szkodliwość czynu nie była znaczna. Sąd może wówczas odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka równocześnie środek karny, a cele kary zostaną przez ten środek spełnione.

W stosunku do sprawcy przestępstwa z art. 291 § 2 i art. 292 § 1 k.k. sąd może warunkowo umorzyć postępowanie, wyjątkowo może to uczynić także wobec sprawcy przestępstwa z art. 292 § 1 i art. 292 § 2 k.k., jeżeli sprawca pojednał się z pokrzywdzonym.

Jeżeli sąd orzeka karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą lat 2, na ogólnych zasadach może orzec warunkowe zawieszenie jej wykonania. Również na ogólnych zasadach może wymierzyć karę grzywny lub ograniczenia wolności z warunkowym zawieszeniem ich wykonania.

## 6. ZBIEG PRZEPISÓW USTAWY I ZBIEG PRZESTĘPSTW

Wykroczenie paserstwa stypizowane jest w art. 122 k.w.

Czyny zabronione zbliżone zakresowo do paserstwa unormowane są także w kodeksie karnym skarbowym<sup>94</sup>. Przepis art. 91 k.k.s. typizuje przestępstwo i wykroczenie paserstwa towaru. Polegają one na nabyciu, przechowaniu, przewożeniu lub pomocy do zbycia towaru stanowiącego przedmiot przestępstwa lub wykroczenia celnego określonego w art. 86–90 k.k.s.<sup>95</sup> Towar, o którym mowa w art. 91 k.k.s., nie musi być rzeczą uzyskaną za pomocą czynu zabronionego. Przykładowo, może być towarem nabytym legalnie, lecz wwiezionym bez dopełnienia obowiązku celnego (art. 86 k.k.s.)<sup>96</sup>. Z tego względu przepis art. 91 k.k.s. nie stanowi *lex specialis* w odniesieniu do art. 291 k.k.; jak się wskazuje w literaturze, w przypadku zbiegu przepisu art. 291 k.k. i art. 91 k.k.s. zastosowanie powinna znaleźć raczej zasada

<sup>94</sup> Ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 186), dalej jako k.k.s.

<sup>95</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 603.

<sup>96</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 603; G. Bogdan w: *Kodeks karny skarbowy z komentarzem*, G. Bogdan, A. Nita, Z. Radzikowska, A.R. Światłowski, Gdańsk 2000, s. 276.

konsumpcji<sup>97</sup>. Zbieg tych przepisów najczęściej będzie stanowić rzeczywisty niewłaściwy, pomijalny zbieg przepisów. Zasadę konsumpcji ocenia się nie *in abstracto*, lecz *in concreto* – w odniesieniu do realiów konkretnej sprawy. Z tego względu niekiedy dojdzie do idealnego zbiegu przestępstw lub wykroczeń skarbowych z przestępstwem lub wykroczeniem powszechnym. Zgodnie z art. 8 k.k.s. należy wówczas zastosować każdy ze zbiegających się przepisów. Natomiast wykonaniu podlega jedynie kara najsurowsza, co nie stoi na przeszkodzie orzekaniu środków karnych lub innych środków na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów<sup>98</sup>. Przepis art. 291 k.k. może pozostawać w kumulatywnym zbiegu z art. 65 k.k.s.<sup>99</sup>

Warto przyrzeć się bliżej możliwości zbiegu przepisu typizującego paserstwo z kodeksu karnego i ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Artykuł 118 ust. 1 p.a.p.p. stanowi, że kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej przedmiot będący nośnikiem utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu rozpowszechnianego lub zwielokrotnianego bez uprawnienia lub wbrew jego warunkom nabywa lub pomaga w jego zbyciu albo przedmiot ten przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Jeżeli zatem sprawca działa „w celu osiągnięcia korzyści majątkowej”, a przedmiotem wykonawczym przestępstwa jest nośnik programu komputerowego, to czyn taki wypełnia znamiona przestępstwa z art. 293 w zw. z art. 291 § 1 k.k. i art. 118 ust. 1 p.a.p.p., stanowiąc rzeczywisty właściwy zbieg przepisów ustawy<sup>100</sup>. Należy podzielić pogląd Sądu Apelacyjnego w Katowicach, że pomiędzy tymi przepisami nie zachodzi pozorny zbieg przepisów ustawy<sup>101</sup>. Jeżeli nabycie odbywa się bez celu osiągnięcia korzyści majątkowej albo w odniesieniu do programu, lecz bez nabycia samego nośnika, czyn taki wypełnia znamiona przestępstwa z art. 293 § 1 k.k.<sup>102</sup>

Nieco bardziej skomplikowana sytuacja powstaje w odniesieniu do utworów niebędących programami komputerowymi. W literaturze przedmiotu został wyrażony pogląd, że przepis art. 118 p.a.p.p. nie uwzględnia karalności paserstwa „elektronicznego”, ponieważ nie uwzględniona on niematerialnego charakteru samego utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania<sup>103</sup>.

Możliwa jest kumulatywna kwalifikacja z art. 294 § 1 i 2 k.k., ponieważ w przepisach tych wskazane są różne okoliczności kwalifikujące, jeżeli czyn popełniono w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury, stanowiącego jednocześnie mienie znacznej wartości<sup>104</sup>.

Przepis art. 291 k.k. może pozostawać również w zbiegu z przepisem art. 239 k.k. (poplecznictwo). Wydaje się, że jest to zbieg rzeczywisty niewłaściwy, pomijalny na zasadzie konsumpcji<sup>105</sup>. W orzecznictwie sądowym jednak pojawił się

<sup>97</sup> Odmienne B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1241.

<sup>98</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 603.

<sup>99</sup> Por. szerzej B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1240.

<sup>100</sup> A. Adamski, *Prawo karne komputerowe*, Warszawa 2000, s. 107–108; por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21.07.2005 r. (II AKa 147/05), „Prokuratura i Prawo” 2006/1, poz. 29.

<sup>101</sup> Wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z 21.07.2005 r. (II AKa 147/05), „Prokuratura i Prawo” 2006/1, poz. 29.

<sup>102</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 605; A. Adamski, *Prawo karne...*, s. 107–108.

<sup>103</sup> E. Czarny-Drożdziejko, *Projektowane zmiany w przepisach karnych ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynałazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1999/71, s. 177; por. także M. Mozgawa w: *System prawa...*, s. 24.

<sup>104</sup> M. Kulik w: *Kodeks karny...*, s. 607.

<sup>105</sup> Odmienne B. Michalski w: *Kodeks karny...*, s. 1241.



pogląd, że art. 291 § 1 k.k. stanowi *lex specialis* w stosunku do przepisu art. 239 k.k., a zatem między tymi przepisami zachodziłby zbieg pozorny<sup>106</sup>.

W przypadku nabywania płyt nielegalnie zwielokrotnionych zawierających programy komputerowe zachodzi zbieg przepisu art. 291 k.k. z art. 116 ust. 3 p.a.p.p. Jest on rzeczowy właściwy, zastosowanie znajduje tu kumulatywna kwalifikacja.

Zachodzi również rzeczowy właściwy zbieg przepisów art. 291 lub art. 292 k.k. z art. 305 ust. 1 p.w.p. Może mieć on miejsce, gdy sprawca kupuje lub sprzedaje na przykład odzież oznaczoną nieoryginalnymi znakami towarowymi znanych firm.

## 7. BADANIA EMPIRYCZNE

### 7.1. Uwagi wprowadzające

Badania empiryczne zostały przeprowadzone na podstawie 481 spraw – w 326 z nich czyn wypełniał znamiona przestępstwa z art. 291 k.k., zaś w 155 – z art. 292 k.k. Do sądów rejonowych została rozesłana prośba o przesłanie sygnatur akt spraw o przestępstwo z art. 291 oraz 292 k.k. zakończonych w 2008 r. prawomocnym orzeczeniem. Z nadesłanych sygnatur losowo wybrano 10% spraw<sup>107</sup>.

Nie jest łatwo liczyć sprawy o paserstwo, ponieważ występują tu bardzo złożone konfiguracje procesowe – zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe. Zazwyczaj najpierw zostaje wszczęte postępowanie przygotowawcze w sprawie o kradzież. Następnie zostaje ono umorzone z powodu, najczęściej, braku wykrycia sprawcy. Zwykle przy okazji innej sprawy o kradzież udaje się ustalić, że sprawcą umorzonego postępowania jest ten sam sprawca. Zostaje ono więc podjęte i obie sprawy rozpoznawane są łącznie. Czasem w ten sposób łączy się trzy, cztery lub więcej spraw. Jednocześnie w niektórych z tych dołączanych spraw występuje więcej niż jedna sprawca. Z kilku spraw powstaje jedna, w której występuje kilku sprawców. Niektórzy z nich decydują się na skorzystanie z instytucji skazania bez przeprowadzenia rozprawy (art. 335 kodeksu postępowania karnego<sup>108</sup>), niektórzy dopiero podczas procesu decydują się na skorzystanie z dobrowolnego poddania się karze (art. 387 k.p.k.), niektórzy przeciwnie – nie przyznają się do popełnienia czynu lub ukrywają przed wymiarem sprawiedliwości. Z tego względu postępowanie wobec niektórych sprawców, co do których możliwe jest szybkie zakończenie postępowania, zostaje wyłączone do odrębnego postępowania (tak naprawdę tylko do wydania wyroku w trybie art. 335 lub art. 387 k.p.k.) i otrzymuje nową sygnaturę. W ten sposób liczba spraw „pączkuje”. Jej dokładne ustalenie zależy zatem od przyjętego sposobu ich zliczania. Na potrzeby tego badania przyjęto następującą zasadę: jeżeli ze sprawy na ostatnim jej etapie (tylko do wydania wyroku) wyłączono postępowanie wobec sprawcy lub sprawców, nie traktowano tego jako odrębnej sprawy, natomiast jeżeli sprawę o paserstwo niejako w całości wyłączono z innej sprawy (o kradzież, rozbój, oszustwo), wówczas traktowana była jako samoistna sprawa.

<sup>106</sup> Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 19.01.1994 r. (II Akr 227/93), KZS 1994/3, poz. 19.

<sup>107</sup> Pisma z wykazami sygnatur nadesłane przez sądy rejonowe zostały ułożone w przypadkowej kolejności. Następnie, oddzielnie dla art. 291 k.k. oraz dla art. 292 k.k., wybrana została co 10. sygnatura. Pierwsza sygnatura została wybrana przy pomocy rzutu kostką (3).

<sup>108</sup> Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 ze zm.), dalej jako k.p.k.

Analizie poddano 326 spraw o przestępstwo z art. 291 k.k.<sup>109</sup> oraz 155 spraw o przestępstwo z art. 292 k.k.<sup>110</sup> W 15 sprawach sprawcy popełnili zarówno czyn umyślny z art. 291 k.k., jak i nieumyślny z art. 292 k.k., w tym w dwóch takich sprawach sprawcą czynu umyślnego i nieumyślnego była ta sama osoba. Sprawy te zostały policzone dwukrotnie – raz wliczono je do spraw z art. 291 k.k., a raz do spraw z art. 292 k.k.

Wszczęcie postępowania w sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. oraz z art. 292 k.k. ma charakter niejako wtórny; najczęściej następuje jako „pochodna” innej sprawy, zwykle o przestępstwo „bazowe” dla paserstwa (kradzież, rozbój). W ten sposób wszczęto 208 spraw o przestępstwo z art. 291 k.k. oraz 98 spraw o przestępstwo z art. 292 k.k. W 159 przypadkach wszczęcie postępowania o przestępstwo z art. 291 k.k. nastąpiło poprzez wyłączenie z innej sprawy; w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. – w 52 przypadkach. Jedynie w 13 przypadkach postępowanie w sprawie rozpoczęło się od złożenia zawiadomienia o popełnieniu czynu z art. 291 k.k.; odpowiednio w 5 sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k.

## 7.2. Dane dotyczące sprawcy

W 326 sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. wystąpiło łącznie 378 oskarżonych. Większość z nich stanowili mężczyźni – 346. Jedynie 32 sprawców było kobietami (8,5% sprawców w tej grupie).

Natomiast w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. sprawców było 174 (po 2 w 16 sprawach, w pojedynczych sprawach 3 i 4). Tutaj również wśród sprawców przeważali mężczyźni – 150, chociaż odsetek kobiet w tej grupie spraw był wyższy – 24 sprawców było kobietami (13,8%). Ogółem kobiety stanowiły 10,1% wszystkich sprawców, co mniej więcej odpowiada udziałowi procentowemu kobiet w przestępczości, który kształtuje się na poziomie 10–12%.

Najliczniejszą grupę sprawców stanowiły osoby z przedziału wiekowego 22–30 lat, zarówno w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. (41,3% sprawców), jak i w sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. (36,2%). Ogółem sprawcy z tego przedziału wiekowego stanowili 39,7% wszystkich sprawców oskarżonych o przestępstwo paserstwa. Drugą pod względem liczebności grupę stanowili sprawcy z przedziału wiekowego 17–21 lat (24,1% wszystkich). Liczebność grup malała wraz ze wzrostem wieku – sprawcy powyżej 60. roku życia stanowili już ułamek procenta (dokładne wyniki przedstawia tabela 1).

Odnosnie do wykształcenia sprawców należy zauważyć, że sprawcy przestępstwa paserstwa mieli w większości wykształcenie podstawowe, zawodowe lub średnie – po około 30% sprawców. Zachodzą tu jednak pewne różnice pomiędzy sprawcami przestępstwa z art. 292 k.k. a art. 291 k.k. Wśród sprawców przestępstwa z art. 292 k.k. nieznacznie przeważają sprawcy z wykształceniem zawodowym (30,4% sprawców z tej grupy), zaś wśród sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. – sprawcy z wykształceniem średnim (35,1% sprawców z tej grupy). Szczegółowe dane przedstawia tabela 2.

Większość sprawców stanowiły osoby, które nie pozostawały nigdy w związku małżeńskim – 59,6% wszystkich sprawców. Na drugim miejscu plasowały się osoby,

<sup>109</sup> Spraw tych po losowaniu powinno być 354, ale w sumie 28. spraw nie poddano analizie (błędnie podana sygnatura sprawy o inne przestępstwo, brak prawomocnego rozstrzygnięcia, brak możliwości przesłania akt).

<sup>110</sup> Wylosowano 168 spraw, lecz 13. z nich nie poddano analizie (błędnie podana sygnatura sprawy o inne przestępstwo, brak prawomocnego rozstrzygnięcia, brak możliwości przesłania akt).

które pozostawały w związku małżeńskim – 33% wszystkich sprawców. W obu badanych grupach nie zanotowano różnic, jeżeli chodzi o procentowy obraz stanu cywilnego sprawców (zob. tabela 3).

Wśród sprawców w obu grupach spraw przeważali ci wykazujący aktywność zawodową – posiadający stałą lub dorywczą pracę lub prowadzący działalność gospodarczą. Tacy sprawcy stanowili 64,4% wszystkich. Sprawcy deklarujący brak aktywności zawodowej i związany z tym brak jakichkolwiek własnych źródeł utrzymania stanowili 28,2% wszystkich sprawców (dokładne dane przedstawia tabela 4).

Ze względu na dużą różnorodność trudno jest w syntetyczny sposób zestawić dane dotyczące zawodu wyuczonego sprawców. Tytułem przykładu można wskazać, że najliczniejszą grupę stanowili sprawcy, którzy takiego wyuczonego zawodu nie posiadali. Natomiast wśród sprawców posiadających zawód najliczniej reprezentowani byli mechanicy samochodowi (wybrane dane w tej mierze przedstawia tabela 5).

<b>Tabela 1.</b> Wiek sprawców									
	Art. 291 k.k.			Art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
17–21	87	23	15,8	46	26,4	8,3	133	-----	24,1
22–30	156	41,3	28,2	63	36,2	11,4	219	-----	39,7
31–40	73	19,3	13,2	32	18,4	6	105	-----	19
41–50	43	11,4	7,8	19	11	3,4	62	-----	11,2
51–60	16	4,2	2,9	10	5,7	1,8	26	-----	4,7
61+	3	0,8	0,5	4	2,3	0,7	7	-----	1,3
Suma	378	100	68,4	174	100	31,6	552	100	100

l.b. – liczby bezwzględne

% – stosunek liczby sprawców w danej kategorii do wszystkich sprawców oskarżonych o przestępstwo z art. 291 k.k. (lub odpowiednio art. 292 k.k.)

%c – stosunek liczby sprawców w danej kategorii do wszystkich sprawców

<b>Tabela 2.</b> Wykształcenie sprawców									
	Art. 291 k.k.			Art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
podstawowe	110	29,1	19,9	43	24,7	7,8	153	-----	27,7
zawodowe	115	30,4	20,8	50	28,7	9,1	165	-----	29,9
gimnazjum	32	8,5	5,8	12	6,9	2,2	44	-----	8
średnie	104	27,5	18,8	61	35,1	11	165	-----	29,8
wyższe	15	3,9	2,7	7	4	1,3	22	-----	4
bez wykształcenia	1	0,3	0,2	0	0	0	1	-----	0,2
brak danych	1	0,3	0,2	1	0,6	0,2	2	-----	0,4
Suma	378	100	68,4	174	100	31,6	552	100	100

**Tabela 3.**  
Stan cywilny sprawców

	Art. 291 k.k.			Art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
kawaler/panna	222	58,7	40,2	107	61,5	19,4	329	-----	59,6
w związku małżeńskim	128	33,9	23,2	54	31	9,8	182	-----	33
wdowiec/wdowa	4	1,0	0,7	2	1,2	0,4	6	-----	1
po rozwodzie	23	6,1	4,1	10	5,7	1,8	33	-----	6
brak danych	1	0,3	0,2	1	0,6	0,2	2	-----	0,4
Suma	378	100	68,4	174	100	31,6	552	100	100

**Tabela 4.**  
Źródła utrzymania sprawców

Forma zarobkowania	Sprawcy z art. 291 k.k.			Sprawcy z art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
stała praca	115	30,4	20,8	72	41,4	13,1	187	-----	33,9
dorywczo	77	20,4	13,9	20	11,5	3,6	97	-----	17,5
własna działalność gospodarcza	51	13,5	9,2	21	12,1	3,8	72	-----	13
nie pracuje	108	28,5	19,6	47	27	8,6	155	-----	28,2
emerytura lub renta	15	4	2,7	8	4,6	1,4	23	-----	4,1
zasilek	11	2,9	2	6	3,4	1,1	17	-----	3,1
brak danych	1	0,3	0,2	0	0	0	1	-----	0,2
Suma	378	100	68,4	174	100	31,6	552	100	100

**Tabela 5.**  
Zawody sprawców

Zawody	Sprawcy z art. 291 k.k.	Sprawcy z art. 292 k.k.
bez wyuczonego zawodu	138	68
uczeń	36	23
mechanik samochodowy	30	17
ślusarz	14	6
murarz	12	8
stolarz	12	4
kierowca	10	1
elektromonter	10	4
sprzedawca	7	8
student	4	1
cukiernik	5	3

Tabela 5 cd. Zawody sprawców		
Zawody	Sprawcy z art. 291 k.k.	Sprawcy z art. 292 k.k.
ogrodnik	2	4
informatyk	1	3
rolnik	10	2
kucharz	2	4

Stosunkowo niewielu sprawców, popełniając czyn, znajdowało się w stanie pod spożyciu alkoholu – 17 (wszyscy popełnili przestępstwo z art. 292 k.k.), zaś pod wpływem narkotyków w czasie popełnienia czynu było dwóch sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. i jeden sprawca z art. 292 k.k.; 14 sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. było uzależnionych od alkoholu, zaś 1 od narkotyków.

Jeżeli chodzi o uprzednią karalność, należy stwierdzić, że 140 sprawców z art. 291 k.k. i 43 sprawców z art. 292 k.k. było już wcześniej karanych; część z nich więcej niż raz. Z art. 291 k.k. 14 sprawców (3,7% tych sprawców) oraz trzech (1,7%) z art. 292 k.k. popełniło uprzednio przestępstwo paserstwa. W przeszłości 79 (art. 291 k.k.) i 14 (art. 292 k.k.) sprawców popełniło inne przestępstwo przeciwko mieniu.

Jedynie w pięciu sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. oraz trzech z art. 292 k.k. wywołano opinię psychologiczną, zaś opinię psychiatryczną odpowiednio w 23 (art. 291 k.k.) i 9 (art. 292 k.k.). Tylko u jednego sprawcy przestępstwa z art. 291 k.k. stwierdzono upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, a u jednego – w stopniu umiarkowanym. W grupie sprawców przestępstwa z art. 292 k.k. w dwóch przypadkach stwierdzono upośledzenie umysłowe w stopniu lekkim, a u jednego sprawcy – chorobę psychiczną.

Większość sprawców obu typów przestępstw przyznała się do popełnienia czynu. Nie uczyniło tego 118 sprawców czynu z art. 291 k.k. (31,2% sprawców w tej grupie spraw) i 43 sprawców czynu z art. 292 k.k. (2,5%).

### 7.3. Realizacja wybranych znamion strony przedmiotowej

#### 7.3.1. Czyn

W sprawach zakwalifikowanych w akcie oskarżenia, wniosku o warunkowe umorzenie postępowania lub rozstrzygnięciu kończącym sprawę jako przestępstwo z art. 291 k.k. popełniono w sumie 446 czynów (w 39 sprawach po 2 czyny, w 14 – po 3, w siedmiu – po 4, w 6 – powyżej 4 czynów, a w jednej – 23 czyny). Obok czynu zakwalifikowanego jako paserstwo z art. 291 k.k. 49 razy pojawiły się zarzuty popełnienia innych czynów (z art. 278, art. 178a i in. k.k.). Z kolei w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. popełnionych zostało w sumie 179 czynów. W 7 sprawach obok czynu zakwalifikowanego jako przestępstwo z art. 292 k.k. pojawiły się zarzuty popełnienia innych czynów.

Najczęściej zarzucano sprawcy, że „nabył” rzecz pochodzącą z czynu zabronionego – 64,3% wszystkich czynów. Drugą co do liczebności grupę zachowań stanowiła

pomoc w zbyciu – 14% wszystkich czynów. W grupie przestępstw z art. 291 k.k. następne w kolejności było zachowanie polegające na przyjęciu na przechowanie – 9,1% czynów w tej grupie. Takie zachowanie w ogóle nie pojawiło się w odniesieniu do przestępstwa z art. 292 k.k. Tu natomiast w 5,5% przypadków opisano czyn po prostu jako „przyjęcie rzeczy”. Relatywnie liczną grupę stanowiły sprawy, w których czyn polegał na „przyjęciu rzeczy” na przechowanie – 6,6% wszystkich spraw, lub do ukrycia (także pomoc w zbyciu) – 5,6% wszystkich czynów. Czyn polegał również na posiadaniu rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, zbyciu, a także wprowadzeniu do obrotu (szczegółowe dane przedstawia tabela 6).

**Tabela 6.**  
Opis czynności wykonawczej<sup>111</sup>

	Art. 291 k.k.			Art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
nabył	290	58,6	42,9	145	79,7	21,4	435	-----	64,3
pomagał w zbyciu	81	16,4	12	13	7,2	2	94	-----	14
posiadał	16	3,2	2,4	2	1,1	0,3	18	-----	2,7
przyjął do ukrycia lub pomagał w ukryciu	33	6,7	4,9	5	2,8	0,7	38	-----	5,6
przyjął na przechowanie	45	9,1	6,6	0	0	0	45	-----	6,6
zbył	13	2,6	2	0	0	0	13	-----	2
przyjął	0	0	0	10	5,5	1,5	10	-----	1,5
wprowadzał do obrotu	4	0,8	0,6	0	0	0	4	-----	0,6
dostarczył	3	0,6	0,4	0	0	0	3	-----	0,4
sprzedał	0	0	0	4	2,2	0,6	4	-----	0,6
uzyskał z internetu	3	0,6	0,4	0	0	0	3	-----	0,4
ukrył	2	0,4	0,3	0	0	0	2	-----	0,3
rozpowszechniał	2	0,4	0,3	0	0	0	2	-----	0,3
użytkował	2	0,4	0,3	0	0	0	2	-----	0,3
oferował do sprzedaży	1	0,2	0,1	0	0	0	1	-----	0,1
wszedł w posiadanie	0	0	0	1	0,5	0,1	1	-----	0,1
ściągał z internetu	0	0	0	1	0,5	0,1	1	-----	0,1
ukradł	0	0	0	1	0,5	0,1	1	-----	0,1
Suma	495	100	73,2	182	100	26,8	677	-----	100

Prokurator uznał, że w celu osiągnięcia korzyści majątkowej 27 sprawców przestępstwa popełniło czyn z art. 291 k.k. oraz 4 – z art. 292 k.k. Uznano, że 5 sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. i 1 z art. 292 k.k. popełniło czyn w celu odsprzedaży.

<sup>111</sup> Liczby w tej tabeli nie sumują się z liczbą czynów, ponieważ czasami czyn opisany był przy pomocy więcej niż jednego czasownika.



### 7.3.2. Przedmiot czynności wykonawczej

Zdecydowanie najwięcej czynów dotyczyło telefonów komórkowych. Wydaje się, że nastąpiła tu pewna „detronizacja” samochodów lub ich części jako przedmiotu czynności wykonawczej paserstwa. Stanowią one drugą pod względem liczebności grupę przedmiotów czynności wykonawczej paserstwa z art. 291 k.k.; zdecydowanie rzadziej pojawiają się w przypadku przestępstwa z art. 292 k.k. Często przedmiotem czynności wykonawczej paserstwa są programy komputerowe, elektronarzędzia lub urządzenia elektroniczne. Dość często pojawiają się różnego rodzaju przedmioty metalowe, kable. Pojedyncze czyny w sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. dotyczyły teczek z dokumentami, okularów korekcyjnych, suszu owocowego, strzykawki z maścią dla zwierząt, proszku do prania, żyletek, cukru, sadzonek roślin, aparatu do destylacji, starodruków (dokumentów historycznych), wódki, drzwi wejściowych, damskiej torebki. Natomiast w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. przedmiotem czynności wykonawczej pojedynczych czynów były: kosmetyki, kostka brukowa, olej napędowy, hydrant, drzewka (sadzonki), płyty CD i DVD, rusztowania, klaser ze znaczkami, wózek dziecięcy, łóżko do solarium.

Nieco bardziej szczegółowe dane dotyczące przedmiotu czynności wykonawczej znajdują się w tabeli 7.

<b>Tabela 7.</b> Przedmiot czynności wykonawczej <sup>112</sup>			
<b>Przedmiot czynności wykonawczej</b>	<b>Art. 291 k.k.</b>	<b>Art. 292 k.k.</b>	<b>Suma</b>
telefon komórkowy	106	85	191
programy komputerowe	58	10	68
samochody lub ich części	57	20	77
sprzęt elektroniczny lub narzędzia	52	30	82
kauczuk	23 (w jednej sprawie)	-----	23
złom	18	9	27
rowery	18	7	25
rusztowania i inne elementy maszyn lub konstrukcji budowlanych	11	1	12
bizuteria i zegarki	10	-----	10
płyty CD lub DVD	9	1	10
mleko w proszku	8	-----	8
butle gazowe	7	-----	77
komputer	7	4	11
paliwo	5	-----	5
kable	5	-----	5
drewno opałowe	4	4	8

<sup>112</sup> Podane liczby dotyczą czynów z aktu oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania.

<b>Tabela 7 cd.</b> Przedmiot czynności wykonawczej			
<b>Przedmiot czynności wykonawczej</b>	<b>Art. 291 k.k.</b>	<b>Art. 292 k.k.</b>	<b>Suma</b>
odzież	4	2	6
motorower lub motocykl	4	2	6
olej napędowy	3	1	4
ser	3	-----	3
broń pneumatyczna	3	-----	3
zwierzęta (psy, jagnięta)	3	-----	3
pieniądze	2	-----	2
kosmetyki	2	1	3
sprzęt sportowy	2	-----	2

#### 7.4. Kwalifikacja czynu w akcie oskarżenia lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania

Podstawowym przepisem, który pojawiał się w kwalifikacji prawnej czynu, był oczywiście odpowiednio art. 292 k.k. lub art. 291 k.k. Zdecydowaną większość stanowiły typy podstawowe przestępstw w przepisach tych opisanych; należy zwrócić także uwagę na dość znaczną liczbę przypadków zastosowania w kwalifikacji przepisu art. 293 k.k. – paserstwa programu komputerowego. Obok któregoś z typów paserstwa w kwalifikacji pojawiały się także przepisy typizujące czyny zabronione w ustawie o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz w ustawie – Prawo własności przemysłowej. W jednostkowych przypadkach czyn sprawcy stanowił usiłowanie. Na marginesie należy zauważyć, że sporadycznie w kwalifikacji pojawiały się przepisy typizujące któryś z typów kradzieży (następnie w wyroku ulegający zmianie na paserstwo). Nie można nie zauważyć, że dość często kwalifikacja z art. 291 k.k. lub art. 292 k.k. pojawia się w sytuacjach, gdy brak wystarczających dowodów na to, że sprawca jest „autorem” owego czynu zabronionego, z którego pochodzi rzecz. Dane na temat kwalifikacji prawnej czynów zostały zebrane w tabeli 8.

<b>Tabela 8.</b> Kwalifikacja czynu w postępowaniu przygotowawczym		
<b>Kwalifikacja</b>	<b>Przestępstwo zaliczone do grupy art. 291 k.k.</b>	<b>Przestępstwo zaliczone do grupy art. 292 k.k.</b>
art. 291 § 1 k.k.	384	17
art. 291 § 2 k.k.	25	0
art. 278 k.k.	2	0
art. 279 k.k.	0	1
art. 292 § 1 k.k.	2	162
art. 292 § 2 k.k.	0	0

**Tabela 8 cd.**  
Kwalifikacja czynu w postępowaniu przygotowawczym

Kwalifikacja	Przestępstwo zaliczone do grupy art. 291 k.k.	Przestępstwo zaliczone do grupy art. 292 k.k.
w zw. z art. 13 § 1 k.k.*	1	1
w zw. z art. 31 § 2 k.k.	1	0
w zw. z art. 64 § 1 k.k.	17	2
w zw. z art. 12 k.k.	22	4
w zw. z art. 91 k.k.	6	0
w zw. z art. 293 § 1 k.k.	65	10
w zw. z art. 118 p.a.p.p.	15	0
w zw. z art. 116 p.a.p.p.	4	0
w zw. z art. 294 k.k.	3	0
art. 305 ust. 1 p.w.p.	0	1

\* wszystkie dane „w zw.” zostały wliczone do liczby przestępstwa głównego, tj. z art. 291 lub 292 k.k.; czyli stanowią one dane „w tym”.

## 7.5. Postępowanie sądowe

### 7.5.1. Rozstrzygnięcie sądu I instancji

W większości przypadków zapadły wyroki skazujące. Stanowią one 86,5% wszystkich rozstrzygnięć procesowych w badanym materiale empirycznym. Jeśli chodzi o odsetek spraw w poszczególnych grupach, to należy zauważyć, że sprawy o przestępstwo z art. 291 k.k. znacznie częściej kończyły się skazaniem niż w przypadku spraw o przestępstwo z art. 292 k.k. Z kolei w przypadku spraw o przestępstwo z art. 292 k.k. wyższy niż w przypadku przestępstw z art. 291 k.k. jest odsetek spraw zakończonych warunkowym umorzeniem postępowania (decyduje o tym przede wszystkim zagrożenie karą).

**Tabela 9.**  
Wyrok sądu I instancji

	Art. 291 k.k.			Art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
wyrok skazujący	341	90,2	61,8	136	78,1	24,7	477	-----	86,5
wyrok uniewinniający	10	2,7	1,8	1	0,6	0,2	11	-----	2
warunkowe umorzenie postępowania	25	6,6	4,5	33	19	6	58	-----	10,5
umorzenie postępowania <sup>1</sup>	2	0,5	0,3	4	2,3	0,7	6	-----	1
Suma	378	100	68,4	174	100	31,6	552	-----	100

<sup>1</sup> W sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. podstawą umorzenia postępowania był w jednym przypadku przepis art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. i jeden raz art. 17 § 9 k.p.k. Natomiast w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. – dwukrotnie fakt przedawnienia karalności czynu (sąd uznał, że czyn stanowi wykroczenie), jeden raz art. 17 § 1 pkt 7 (*res iudicata*) i jeden raz art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k.

Ze względu na zagrożenie karą, a także ze względu na fakt, iż w większości przypadków paserstwo nie stanowi czynu o znacznej społecznej szkodliwości, wielu sprawców skorzystało z uproszczonej formy skazania, co wiąże się często z relatywnie łagodniejszym potraktowaniem sprawcy – skazanie bez rozprawy czy dobrowolne poddanie się karze zwykle wiąże się z wymierzeniem kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (kara pozbawienia wolności) lub kary łagodniejszego rodzaju (gdy ustawodawca daje alternatywę). Ogólnie z takiej formy ukarania „skorzystało” 56,1% wszystkich sprawców. Stanowi to 64,6% wszystkich wyroków skazujących. W grupie spraw z art. 291 k.k. 45,5% sprawców skorzystało z tej formy skazania, natomiast w grupie spraw z art. 292 k.k. sprawców takich było 66,9%. Należy tu ponadto uwzględnić fakt, iż wobec 10,5% sprawców postępowanie warunkowo umorzono (co stanowi 19% przypadków z art. 292 k.k. i odpowiednio 6,6% z art. 291 k.k.). Z punktu widzenia przepisów prawa karnego materialnego i procesowego warunkowe umorzenie postępowania ma inne konsekwencje prawne niż wydanie wyroku skazującego z zastosowaniem art. 335 czy art. 387 k.p.k.; faktycznie te dwie instytucje (zwłaszcza z art. 335 k.p.k.) zdają się wypierać stosowanie warunkowego umorzenia postępowania (tabela 10 przedstawia szczegółowe dane dotyczące wyroków skazujących).

Tabela 10. Wyroki skazujące											
	Art. 291 k.k.				Art. 292 k.k.				Suma		
	l.b.	%	%cs	%cw	l.b.	%	%cs	%cw	l.b.	%cs	%cw
w trybie art. 335 k.p.k.	184	53,9	38,6	33,3	80	58,8	16,8	14,5	264	55,4	47,8
w trybie art. 387 k.p.k.	33	9,7	6,9	6	11	8,1	2,3	2	44	9,2	8,3
wyrok nakazowy	30	8,8	6,3	5,4	27	19,8	5,7	4,9	57	12	10,3
wyrok zaoczny	5	1,5	1	1	2	1,5	0,4	0,3	7	1,4	1,3
wyrok „zwykły”	89	26,1	18,7	16,1	16	11,8	3,3	2,9	105	22	19,9
Suma	341	100	71,5	61,8	136	100	28,5	24,6	477	100	86,4

% – stosunek liczby wyroków w danej kategorii do wyroków skazujących odpowiednio w grupie spraw z art. 291 lub art. 292 k.k.

%cs – stosunek liczby wyroków w danej kategorii do wszystkich wyroków skazujących

%cw – stosunek liczby wyroków w danej kategorii do wszystkich rozstrzygnięć kończących postępowanie przed sądem I instancji

### 7.5.2. Kwalifikacja prawna w rozstrzygnięciu sądu I instancji

W sprawach o tzw. umyślne paserstwo w większości przypadków została utrzymana kwalifikacja z aktu oskarżenia (lub wniosku o warunkowe umorzenie postępowania). Sąd uznał w odniesieniu do 22 czynów, że wypełniają znamiona przestępstwa nie z art. 291 § 1 k.k., lecz z art. 291 § 2 k.k. Jeden raz miała miejsce odwrotna sytuacja. Trzykrotnie sąd zmienił kwalifikację prawną czynu z kradzieży (art. 278 k.k.) na art. 291 § 1 k.k. Dwukrotnie, ze względu na wartość przedmiotu czynności wykonawczej, sąd zmienił kwalifikację na art. 122 k.w. Uległa redukcji

liczba czynów: jeden raz stwierdzono, że dwa zachowania sprawcy zostały przedsięwzięte w warunkach czynu ciągłego (art. 12 k.k.), zaś 21 razy zdaniem sądu czyny sprawców popełnione zostały w warunkach ciągu przestępstw (art. 91 k.k.; w ten sposób zostało „usuniętych” 70 czynów).

Natomiast w sprawach o tzw. paserstwo nieumyślne zmiana kwalifikacji przede wszystkim polegała na jej złagodzeniu – sąd uznał, że 17 czynów wypełnia znamiona nie przestępstwa z art. 291 k.k., lecz z art. 292 k.k., zaś 2 czyny, ze względu na wartość przedmiotu czynności wykonawczej, wypełniają znamiona wykroczenia z art. 122 k.w. W jednym przypadku kwalifikacja uległa zmianie na art. 284 § 3 k.k. Liczba czynów została zredukowana o osiem przez uznanie, że w czterech przypadkach sprawcy popełnili przestępstwa w warunkach ciągu przestępstw (art. 91 k.k.).

### 7.5.3. Wymiar kary przez sąd I instancji<sup>113</sup>

Najczęściej wymierzaną karą za przestępstwo paserstwa w ogóle jest kara pozbawienia wolności – 64,3% wszystkich przypadków, w których wymierzono sprawcy wyrok skazujący. Ze względu na ustawowe zagrożenie karą kara pozbawienia wolności przeważa w przypadku przestępstwa z art. 291 k.k. – stanowi 77,1% kar wymierzonych sprawcom za to przestępstwo, co stanowi ponad połowę kar pozbawienia wolności wymierzonych sprawcom paserstwa w ogóle. W odniesieniu do 55 sprawców tego przestępstwa sąd zastosował modyfikację kary z art. 58 § 3 k.k., wymierzając sprawcy karę ograniczenia wolności lub samoistną karę grzywny.

Za przestępstwo z art. 292 k.k. najczęściej wymierzaną karą była samoistna kara grzywny – wymierzono ją wobec 61% sprawców tego przestępstwa, co stanowi 17,4% przypadków wymierzenia tej kary w ogóle (szczegółowe dane dotyczące rodzajów orzeczonych kar przedstawia tabela 11).

Tabela 11. Rodzaje orzeczonych kar									
	Sprawca z art. 291 k.k.			Sprawca z art. 292 k.k.			Suma		
	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
kara pozbawienia wolności	263	77,1	55,1	44	32,4	9,2	307	-----	64,3
kara ograniczenia wolności	22	6,4	4,6	7	5,1	1,5	29	-----	6,1
kara grzywny (jako samoistna)	56	16,5	11,7	83	61	17,4	139	-----	29,1
odstąpienie od wymiaru kary	0	0	0	2	1,5	0,5	2	-----	0,5
Suma	341	100	71,4	136	100	28,6	477	-----	100

Jeżeli zaś chodzi o karę pozbawienia wolności, aż w 94,4% przypadków została ona wymierzona z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Wobec 184 sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. oraz wobec 31 sprawców przestępstwa z art. 292 k.k. obok kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sąd

<sup>113</sup> W przypadku przekazania sprawy do ponownego rozpoznania uwzględniony został jedynie wyrok sądu I instancji zapadły po ponownym rozstrzygnięciu.

wymierzył grzywnę. Dozór kuratora został ustanowiony wobec 64 sprawców przestępstwa z art. 291 k.k. oraz 13 sprawców przestępstwa z art. 292 k.k.

Tabela 12. Kara pozbawienia wolności										
		Sprawca z art. 291 k.k.			Sprawca z art. 292 k.k.			Suma		
		l.b.	%	%c	l.b.	%	%c	l.b.	%	%c
kara pozbawienia wolności	bezwzględna	14	5,3	4,6	3	6,8	1	17	-----	5,6
	z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	249	94,7	81,1	41	93,2	13,3	290	-----	94,4
Suma		263	100	85,7	44	100	14,3	307	-----	100

Kara pozbawienia wolności wymierzana za przestępstwo z art. 291 § 1 k.k. została przewidziana w wymiarze od 3 miesięcy do 5 lat. W większości przypadków wymierzana była kara pozbawienia wolności poniżej 1 roku. Jedynie wobec 26 sprawców orzeczono karę przekraczającą 1 rok pozbawienia wolności, przy czym jedynie trzykrotnie była to kara „pojedyncza”, w pozostałych przypadkach orzeczona kara stanowiła karę łączną. Wykonanie tylko jednej z tych kar (dwa lata pozbawienia wolności – kara łączna) nie zostało warunkowo zawieszono. Jeden raz sąd orzekł karę 5 lat pozbawienia wolności (jako karę łączną). Okres próby określany jest z reguły na dwa lub trzy lata, jedynie 12 razy wyniósł on pięć lat, a raz – siedem lat.

Jeżeli chodzi o grzywnę orzecaną zarówno jako kara samoistna, jak i obok kary pozbawienia wolności za przestępstwo z art. 291 k.k., należy zauważyć, że wymiar tej kary był bardzo zróżnicowany – od 10 do 300 stawek (w postaci kary łącznej grzywny). Wysokość stawek także była zróżnicowana – od 10 do 120 zł, chociaż przeważały stawki określone na 10 i 20 zł.

Karę ograniczenia wolności wymierzano od 3 miesięcy do 12, najczęściej 4 miesiące (6 razy) i 6 miesięcy (7 razy); z wymiarem pracy na cele społeczne w wysokości 20 lub 30 godzin.

Jeżeli chodzi o przestępstwo z art. 292 k.k., kara pozbawienia wolności tylko 5 razy przekroczyła 1 rok (były to dwukrotnie kary 1,6 lat oraz 1,4 lat, raz kara 1,2 lat). Kary grzywny były i tutaj zróżnicowane, zarówno co do ilości stawek (od 10 do 200), jak i ich wysokości (od 10 zł do 50 zł, z dominacją kwoty 10 zł), chociaż rozpiętość ilości stawek i ich wysokości była mniejsza niż w przypadku przestępstwa z art. 291 k.k.

Karę ograniczenia wolności wymierzano od 3 miesięcy do 8 miesięcy, z dominującą liczbą godzin pracy wynoszącą 20 (w pięciu przypadkach), wobec dwóch sprawców ustalono tę liczbę na 25 godzin.

#### 7.5.4. Zaskarżanie rozstrzygnięć sądu I instancji

W sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. od wyroku sądu I instancji wniesiono 33 apelacje, od 9 wyroków nakazowych wniesiono 9 sprzeciwów. Sąd II instancji



19 zaskarżonych wyroków utrzymał w mocy, w 4 przypadkach zmienił rozstrzygnięcie o karze, zaś 10 wyroków I instancji uchylił i przekazał do ponownego rozpoznania. Jedynie 13 wyroków II instancji uzasadniono, ale uzasadnienie dotyczyło strony podmiotowej jedynie w czterech przypadkach, z czego w dwóch miało charakter czysto deklaratoryjny.

W sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. wyrok I instancji został zaskarżony apelacją pięciokrotnie, zaś od trzech wyroków nakazowych wniesiony został sprzeciw. Sąd II instancji utrzymał w mocy trzy zaskarżone wyroki, zaś dwa uchylił i przekazał do ponownego rozpoznania.

## 8. WNIOSKI KOŃCOWE

1. Paserstwo należy do przestępstw dość dokładnie omówionych w doktrynie. Przedmiotem ochrony jest mienie. Przestępstwo to polega na nabyciu, udzieleniu pomocy do zbycia, przyjęciu lub udzieleniu pomocy w ukryciu przez sprawcę rzeczy uzyskanej w drodze czynu zabronionego. Do wypełnienia znamion przestępstwa z art. 291 § 1 k.k. wystarcza zrealizowanie choćby jednej ze wskazanych form zachowania. Paserstwo należy do tzw. przestępstw przepołowionych. Oznacza to, że paserstwo rzeczy o wartości do 250 zł stanowi wykroczenie z art. 122 k.w. wówczas, gdy rzecz ta pochodzi z kradzieży lub przywłaszczenia. Ustawodawca w art. 291 § 2 k.k. przewidział typ uprzywilejowany, tzw. wypadek mniejszej wagi. Ustawodawca wprowadził także typy kwalifikowane przestępstwa z art. 291 § 1 k.k. Uczynił to w art. 294 § 1 i § 2 k.k. Znamieniem kwalifikującym z art. 294 § 1 k.k. jest popełnienie czynu wobec mienia znacznej wartości. Natomiast w art. 294 § 2 k.k. zawarty jest typ kwalifikowany, którego znamię kwalifikujące stanowi popełnienie czynu w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury.

2. Badania empiryczne zostały przeprowadzone na podstawie 481 spraw – w 326 z nich czyn wypełniał znamiona przestępstwa z art. 291 k.k., zaś w 155 – z art. 292 k.k. W 15 sprawach sprawcy popełnili zarówno czyn umyślny z art. 291 k.k., jak i nieumyślny z art. 292 k.k.; w tym w dwóch takich sprawach sprawcą czynu umyślnego i nieumyślnego była ta sama osoba. Sprawy te zostały policzone dwukrotnie – raz wliczono je do spraw z art. 291 k.k., a raz do spraw z art. 292 k.k.

3. Wszczęcie postępowania w sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. oraz z art. 292 k.k. ma charakter niejako wtórny; najczęściej następuje jako „pochodna” innej sprawy, zwykle o przestępstwo „bazowe” dla paserstwa (kradzież, rozbój).

4. W 326 sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. wystąpiło łącznie 378 oskarżonych. Większość z nich stanowili mężczyźni – 346. Jedynie 32 sprawców było kobietami (8,5% sprawców w tej grupie). W sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. sprawców było 174. W tej grupie również wśród sprawców przeważali mężczyźni – 150, chociaż odsetek kobiet był wyższy (13,8%). Najlicniejszą grupę sprawców stanowili ci z przedziału wiekowego 22–30 lat, zarówno w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. (41,3% tych sprawców), jak i w sprawach o przestępstwo z art. 291 k.k. (36,2%). Jeżeli chodzi o uprzednią karalność, 140

sprawców z art. 291 k.k. i 43 sprawców z art. 292 k.k. było już wcześniej karanych. Z art. 291 k.k. 14 sprawców (3,7% tych sprawców) oraz 3 (1,7%) z art. 292 k.k. popełniło uprzednio przestępstwo paserstwa.

5. W sprawach zakwalifikowanych w akcie oskarżenia, wniosku o warunkowe umorzenie postępowania lub rozstrzygnięciu kończącym sprawę jako przestępstwo z art. 291 k.k. popełniono w sumie 446 czynów. Z kolei w sprawach o przestępstwo z art. 292 k.k. popełniono w sumie 179 czynów. Najczęściej zarzucano sprawcy, że „nabył” rzecz pochodzącą z czynu zabronionego – 64,3% wszystkich czynów. Drugą co do liczebności grupę zachowań stanowiła pomoc w zbyciu – 14% wszystkich czynów.

6. Zdecydowanie najwięcej czynów dotyczyło telefonów komórkowych. Samochody lub ich części stanowią drugą pod względem liczebności grupę przedmiotów czynności wykonawczej paserstwa z art. 291 k.k., zdecydowanie rzadziej pojawiają się w przypadku przestępstwa z art. 292 k.k. Często przedmiotem czynności wykonawczej paserstwa są programy komputerowe, elektronarzędzia lub urządzenia elektroniczne.

7. Podstawowym przepisem, który pojawiał się w kwalifikacji prawnej czynu, był oczywiście odpowiednio art. 292 k.k. lub art. 292 k.k. Zdecydowaną większość stanowiły typy podstawowe przestępstw w przepisach tych opisanych. Obok któregoś z typów paserstwa w kwalifikacji pojawiały się także przepisy typizujące czyny zabronione w ustawie o prawie autorskim czy w prawie własności przemysłowej.

8. W większości przypadków zapadły wyroki skazujące. Stanowią one 86,5% wszystkich rozstrzygnięć procesowych w badanym materiale empirycznym. Skazania z zastosowaniem art. 335 lub art. 387 k.p.k. stanowią 64,6% wszystkich wyroków skazujących. Najczęściej wymierzaną karą za przestępstwo paserstwa w ogóle jest kara pozbawienia wolności – 64,3% wszystkich przypadków, w których wymierzono sprawcy wyrok skazujący. W przypadku przestępstwa z art. 291 k.k. kara pozbawienia wolności stanowi 77,1% kar wymierzonych sprawcom za to przestępstwo, co stanowi ponad połowę kar pozbawienia wolności wymierzonych sprawcom paserstwa w ogóle. Za przestępstwo z art. 292 k.k. najczęściej wymierzaną karą była samoistna kara grzywny – wymierzono ją wobec 61% sprawców tego przestępstwa, co stanowi 17,4% przypadków wymierzenia tej kary w ogóle.

9. Warto zastanowić się nad rezygnacją z dwóch typów paserstwa – umyślnego i nieumyślnego. Można wprowadzić jeden typ paserstwa, w którym podstawą odpowiedzialności byłoby swego rodzaju obiektywne przypisanie. Dla wypełnienia znamion tego czynu zabronionego wystarczyłoby, że sprawca nabył rzecz pochodzącą z czynu zabronionego w sytuacji, gdy obiektywnie możliwe było uświadomienie sobie sprawcy tej cechy rzeczy i że sprawca w czasie popełnienia był do tego zdolny. Można by wówczas stworzyć typ uprzywilejowany – wypadek mniejszej wagi oraz typy kwalifikowane (mienie znacznej wartości lub przedmiot o szczególnym znaczeniu dla kultury).

10. Oczywiście szerszą kwestią, od dawna postulowaną w doktrynie prawa karnego, jest likwidacja tzw. czynów przepołowionych. Paserstwo powinno stać się wówczas jednolitym przestępstwem. Sąd posiada instrumenty pozwalające mu na złagodzenie reakcji karnej lub wręcz rezygnację z niej w przypadku, gdy przedmiot czynności wykonawczej stanowi rzecz o bardzo małej wartości majątkowej.

### Summary

#### **Magdalena Budyn-Kulik – Selected dogmatic and criminological aspects of receiving**

*The subject of this study is the offence of receiving, as described in Art. 291 of the Criminal Code (the so-called intentional receiving) and in Art. 292 CC (the so-called unintentional receiving). Receiving belongs to offences triable either way. This means that receiving things worth up to PLN 250 is a petty offence described in Art. 122 of the Code of Petty Offences when the thing comes from theft or appropriation. The object of the action performed is the thing obtained as a result of prohibited act, or a computer program. A thing obtained through a prohibited act does not lose such a character if it is subsequently processed or modified, naturally provided that the perpetrator was aware of it being from an illegal source. Empirical research was conducted on the basis of 481 cases: in 326 of them the act had the features of the offence defined in Art. 291 CC, while in 155 – in Art. 292 CC. In 15 cases, the perpetrators committed both the intentional act described in Art. 291 CC and the unintentional act described in Art. 292 CC. In 326 cases relating to offences defined in Art. 291 CC, the total number of accused persons was 378. The majority were men: 346. Only 32 perpetrators were women (8.5% of perpetrators in the group). In cases relating to offences defined in Art. 292 CC, there were 174 perpetrators. Here, again the majority were men: 150, although the percentage of women in this group of cases was higher (13.8%). In most cases the perpetrators were convicted. Convictions accounted for 86.5% of all procedural decisions in the empirical material studied. The most frequent punishment for the offence of receiving is imprisonment (64.3% of all cases in which the perpetrator was convicted). It is worthwhile to consider abolition of the two kinds of receiving – intentional and unintentional. A single basic type of receiving could be introduced, the grounds for liability being objective attribution, with the privileged type in case of lesser value, and aggravated types (property of considerable value or object of particular cultural importance).*